
Milan Ninković

Semantička i gramatička kongruencija supletivnih množina imenica druge Stevanovićeve vrste

Istraživana je zastupljenost semantičke i gramatičke kongruencije, odnosno prirodnog i gramatičkog broja kod supletivnih množina imenica druge Stevanovićeve vrste, kao i uticaj prisustva determinatora (u vidu pridevske zamenice *sva*) i generičnosti odnosno negeneričnosti rečenice (da li je imenica u rečenici upotrebljena sa značenjem množine osnovne imenice, ili se odnosi na celokupnu vrstu) na odabir kongruencije i prijemčivost rečenice. U istraživanju je korišteno dvanaest imenica druge Stevanovićeve vrste u oblicima koji su označeni kao prva supletivna množina (kada za množinu uzimaju zbirne imenice četvrte Stevanovićeve vrste na *-ad*) i druga supletivna množina (kada za množinu uzimaju imenice prve Stevanovićeve vrste na *-ići*, ali u partitivnoj sintagmi). Pokazano je da se češće upotrebljava semantička kongruencija, to jest glagol u množini. Generičnost, odnosno negeneričnost rečenice ne utiču na odabir kongruencije, dok prisustvo determinatora doprinosi češćoj upotrebi semantičke kongruencije. Rečenice sa imenicom u obliku supletivne množine na *-ad* dobijale su veću ocenu ukoliko je glagol upotrebljen u množini, dok za rečenice sa imenicom u obliku supletivne množine na *-ići* nije dobijena ta razlika. U rečenicama sa prvom supletivnom množinom, generičnost i prisustvo determinatora nemaju uticaj na prihvatljivost rečenice. Pripadnost imenice grupi živo ili neživo, kao ni deminutivnost odnosno nedeminutivnost imenice ne utiču na odabir kongruencije i procenu prijemčivosti rečenice. Izabrani oblik kongruencije korelira sa procenom prihvatljivosti kod rečenica sa imenicom u obliku prve supletivne množine, ali ne i kod rečenica sa imenicom u obliku druge supletivne množine.

Milan Ninković (1996),
Jakova Ignjatovića 18,
učenik 3. razreda
Mitrovačke gimnazije

Uvod

Kongruencija je slaganje međusobno povezanih delova rečenice; to je termin koji označava formalan odnos između rečeničnih elemenata, u kome oblik jedne reči iziskuje odgovarajući oblik druge reči (Kristal 1988: 238). Kongruencija je uz rekciju jedan od dva osnovna vida sintaksičke akomodacije. Ona je formalno i/ili semantičko prilagođavanje gramatičkih oblika jednih sintaksičkih jedinica drugima (Piper 2005: 75). U srpskom jeziku

MENTORI:

MA Miloš Košprdić,
Filozofski fakultet
Univerziteta u Novom
Sadu

Dorđe Đurica, student
Ekonomskog fakulteta
Univerziteta u Novom
Sadu

ispoljava se kao slaganje pridevskih reči sa imenicama u rodu, broju i padežu (*radoznao dečak, radoznala devojčica; Dečak je radoznao, Devojčica je radoznala*), i kao slaganje glagola u službi predikata sa imenicama, odnosno imeničkim sintagmama, ili zamenicama u službi subjekta u licu, broju i rodu (*Dečak trči; Dečak je trčao; Devojčica trči; Devojčica je trčala*). Pridevske reči i glagoli u ličnom (finitnom) obliku su kongruentne reči, a njihove kategorije roda, broja, padeža i lica su kongruentne kategorije. Izbor roda, broja i padeža zavisi od roda, broja i padeža odgovarajuće imeničke reči odnosno sintagme (koja se zato zove kontrolor kongruencije), dok izbor lica zavisi od uloge imeničkog pojma u komunikaciji, u zavisnosti da li je u pitanju govornik, sagovornik ili pojam van komunikacije. Kongruencija predstavlja morfosintaksičku vezu između kongruentne reči ili sintagme i imeničkog konstituenta koji uslovljava izbor konkretne vrednosti kongruentnih kategorija (Stanojčić i Popović 2008: 303). Funkcija kongruencije kao morfosintaksičke pojave karakteristične za srpski jezik jeste da se podudarnošću gramatičkih oblika i značenja istaknu veze među delovima određene sintaksičke celine kao složenog ali pritom jedinstvenog jezičkog znaka (Piper 2005: 75).

U ovom radu istražuje se upotreba gramatičke i semantičke kongruencije, koja se javlja na nivou gramatičkog i prirodnog broja. Gramatički broj zavisi od oblika imenice, to jest da li se ona nalazi u obliku jednine ili množine, dok je prirodan (realan) broj zasnovan na stvarnom broju imenicom označenih pojmova (Stanojčić i Popović 2008: 306). Tako, na primer, glagol može kongruirati sa imenicom po gramatičkom broju (u jednini), kao u primeru Burad stoji u podrumu, ili po prirodnom broju (u množini), kao u primeru Burad stoje u podrumu. Ova pojava se sreće kod imenica četvrte Stevanovićeve vrste.

U grupu imenica druge Stevanovićeve vrste spadaju imenice srednjeg roda čiji se osnovni oblik završava vokalom *e* ili *o*, i koje proširuju gramatičku osnovu u zavisnim padežima infiksima *-n-* ili *-t-* (*dete* > *deteta*; *pleme* > *plemena*). Kod imenica koje proširuju osnovu infiksom *-t-* padeži množine javljaju se sa dve promene: jednom sistemskom (*dugmeta*) i dve supletivne (*dugmad, dugmići*) (Stanojčić i Popović 2008: 132).

Ove imenice supletivnu množinu grade na dva načina: preuzimajući oblike jednine zbirnih imenica ženskog roda četvrte Stevanovićeve vrste koje se završavaju nastavkom *-ad* (*dugme – dugmad, bure – burad*), ali i preuzimajući obrazac sistemske množine imenica prve Stevanovićeve vrste deminutivnog značenja (*dugme – dugmići, burad – burići*).

Imenice se prema kategoriji animatnosti (koja predstavlja vid iskazivanja gramatički shvaćenog živog ili neživog) mogu podeliti na dve grupe: **živo** i **neživo** (Piper 2005: 80). U grupu živo spadaju imenice koje označavaju mlada ljudska bića ili mlade životinje, kao i deminutivi i hipokoristici tih imenica. Grupa neživo obuhvata imenice koje označavaju stvari i predmete, kao i njihove deminutive i hipokoristike. Imenice 2. Stevanovićeve vrste iz grupe neživo poseduju oblike sistemske množine (*bure* > *bureta, bureta, buretima*), ali mogu imati i jedan ili oba oblika supletivne množine (*burad, burići*). Imenice iz grupe živo nemaju sistemsku množinu,

već se javljaju samo sa oblicima jedne ili obe supletivne množine (*momče* > *momčad* i *momčići*; *pile* > *pilad* i *pilići*) (Košprdić 2007: 415).

Zbirne imenice koje predstavljaju prvu supletivnu množinu imenica druge Stevanovićeve vrste (zbirne imenice na *-ad*) imaju samo oblik jednine, a označavaju skup pojmova, to jest više pojmova koji se posmatraju kao celina, zbog čeka se kod njih razlikuju gramatički i prirodan broj. Gramatička kongruencija predstavlja slaganje glagola u jednini (gramatički broj), dok semantička kongruencija predstavlja slaganje glagola u množini (prirodan broj). Atribut u rečenici se slaže sa imenicom po gramatičkoj kongruenciji (*sva unučad*, *sve unučadi*, *svoj unučadi*), kao i deo predikata koji razlikuje rod, te stoji u jednini ženskog roda, dok se razlika ogleda u glagolskom delu (kopuli ili pomoćnom glagolu). Za kongruenciju je bitno da su zbirne imenice koje nadoknađuju odsustvo sistemske množine gramatičkog broja jednine, ali im je prirodni broj množina, te se glagol u ličnom obliku može slagati i prema gramatičkoj i prema semantičkoj kongruenciji (Stanojčić i Popović 2008: 306).

Unučad je došla kod bake i deke. Jastučad je uredno poslagana.
Unučad su došla kod bake i deke. Jastučad su uredno poslagana.

Stevanović (1986: 238) navodi da se semantička kongruencija sreće u rečenicama u kojima su imenice na *-ad* upotrebljene sa značenjem množine, pa zato i predikati uz njih stoje u obliku množine (*Odrasla telad su pasla u voćnjaku kraj kuće*; *Unučad su se s večeri skupljala oko bake da im priča bajke*), dok se gramatička kongruencija sreće u rečenicama gde se više oseća značenje vrste (*Ovde čeljad malo radi i zarađuje*; *Siročad srpska tražase zaklona*). U našem radu, rečenice gde se više oseća značenje vrste označene su kao generičke, dok su rečenice gde je imenica upotrebljena u značenju množine označene kao negeneričke.

Razlika između gramatičkog i prirodnog broja javlja se i kod partitivnih sintagmi. Kod njih dolazi do nepodudarnosti između sintaksičke strukture i značenja. Centar sintagme je broj, ali je za značenje bitna imenica u funkciji dopune, koja je u množini (Stanojčić i Popović 2008: 308). U ovom radu, oblici druge supletivne množine posmatrani su u okviru partitivnih sintagmi, jer sami po sebi nemaju razliku između gramatičkog i prirodnog broja.

Dvoje pačića je prešlo ulicu. Troje jastučića je na podu.
Dvoje pačića su prešli ulicu. Troje jastučića su na podu.

Cilj ovog istraživanja je da se ispita postoji li razlika u zastupljenosti i proceni prijemčivosti gramatičke i semantičke kongruencije kod imenica koje predstavljaju prvu supletivnu množinu imenica druge Stevanovićeve vrste, kao i kod imenica koje predstavljaju drugu supletivnu množinu imenica druge Stevanovićeve vrste u okviru partitivnih sintagmi. Takođe, ispitan je uticaj generičnosti, odnosno negeneričnosti rečenice na odabir kongruencije i visinu ocene. Pretpostavka je da će se semantička kongruencija javljati u rečenicama gde se imenice prve supletivne množine upotrebljavaju kao oblik množine osnovne imenice, a da će se gramatička

kongruencija javljati kod rečenica gde se imenica odnosi na celokupnu vrstu (Stevanović 1986: 238). Na osnovu podataka iz literature (Milosavljević 2012: 461) dodatno se pretpostavlja i da će prisustvo determinatora (u istraživanju je korišten determinator u vidu pridevske zamenice *sva*) uticati na češću upotrebu i bolju procenu semantičke kongruencije, budući da dodatno ukazuje da se imenica odnosi na grupu bića ili stvari.

Materijal i metode

U analizi je korišteno 12 imenica druge Stevanovićeve vrste koje poseduju obe supletivne množine (tabela 1). Imenice unutar grupa živo i neživo podeljene su po kriterijumu deminutivnosti (da li predstavljaju deminutiv neke imenice ili ne), dajući četiri grupe imenica (Košprdić 2007).

Tabela 1. Imenice korištene u istraživanju raspoređene prema grupama

živo		neživo	
deminutiv+	deminutiv–	deminutiv+	deminutiv–
imenice u obliku deminutiva koje označavaju živa bića	imenice koje nisu deminutivi i koje označavaju živa bića	imenice u obliku deminutiva koje označavaju nežive stvari	imenice koje nisu deminutivi i koje označavaju nežive stvari
<i>unuće</i>	<i>pile</i>	<i>jastuće</i>	<i>bure</i>
<i>mezimče</i>	<i>tele</i>	<i>sanduće</i>	<i>dugme</i>
<i>svinjče</i>	<i>mače</i>	<i>klupče</i>	<i>parče</i>

U istraživanju je korišten upitnik u formi Google dokumenta koji se sastoji iz dva dela. U prvom delu proverava se upotreba kongruencije – zadatak ispitanika bio je da rečenicu dopune odgovarajućim oblikom glagola koji je dat u zagradi. U drugom delu upitnika ispitanici su procenjivali prijemčivost rečenica, to jest prirodnost konstrukcije datih rečenica. Ispitanik nije mogao da pređe na drugi deo upitnika dok nije odgovorio na sva pitanja u prvom delu, kako rečenične konstrukcije koje se procenjuju u drugom delu ne bi uticale na odgovore u prvom delu upitnika.

Prvi deo upitnika sastoji se iz 60 rečenica sa praznom crtom na mestu glagola, to jest predikata. U polje za odgovor trebalo je upisati odgovarajući oblik glagola u zagradi. Glagol u zagradi dat je u infinitivu, i naglašeno je da svi odgovori treba da budu u sadašnjem vremenu. Za svaku imenicu formirano je po 5 rečenica: četiri sa prvom supletivnom množinom, i jedna sa drugom supletivnom množinom. Rečenice sa prvom supletivnom množinom formirane su na osnovu dva kriterijuma: generičnosti i prisustva determinatora. Po dve rečenice konstruisane su tako da je značenje imenice generičko, univerzalno, to jest da se odnosi na celokupnu vrstu – prva bez determinatora: *Dugmad _____ za zakopčavanje (služiti)*; i druga sa determinatorom: *Sva dugmad _____ za zakopčavanje (služiti)*, gde se od ispita-

nika očekuje da odgovori sa *Dugmad služi za zakopčavanje* ili *Dugmad služe za zakopčavanje*. Konstruisane su i dve rečenice sa negeneričkim značenjem, gde se imenica upotrebljava kao oblik množine osnovne imenice – jednom sa determinatorom i jednom bez determinatora: *Dugmad ____ u plavoj kutiji (biti)* i *Sva dugmad ____ u plavoj kutiji (biti)*. U rečenici sa drugom supletivnom množinom imenica se javlja kao zavisni član partitivne sintagme u funkciji subjekta: *Troje dugmića ____ zelene boje (biti)*, gde se od ispitanika očekivalo da odgovori sa *Troje dugmića je zelene boje* ili *Troje dugmića su zelene boje*.

Drugi deo upitnika sastoji se iz 140 rečenica. Od toga, 120 rečenica su korištene u prvom delu upitnika, ali sa ostvarene obe varijante glagola, kako za prvu, tako i za drugu supletivnu množinu. Svaka pojedinačna rečenica iz prvog dela upitnika (na primer *Pilad ____ po komšijskom dvorištu (trčati)*) daće dve rečenice u drugom delu upitnika (*Pilad trči po komšijskom dvorištu* i *Pilad trče po komšijskom dvorištu*) koje ispitanik odvojeno ocenjuje. Dakle, svaka od 12 imenica javlja se u drugom delu upitnika u 10 rečenica (tabela 2): u 8 rečenica sa prvom supletivnom množinom – četiri puta u rečenicama sa generičkim, univerzalnim značenjem (dve sa determinatorom i dve bez determinatora); četiri puta u negeneričkim rečenicama (takođe dve sa determinatorom i dve bez determinatora) i u dve rečenice sa drugom supletivnom množinom. Ostalih 20 rečenica su kontrolne rečenice, od čega je u 10 na poziciji subjekta stajala imenica u osnovnom obliku, koja ne razlikuje semantičku i gramatičku kongruenciju (na primer *Pile trči za kokoškom*), a deset u oblicima prve i druge supletivne množine sa namernom greškom u kongruenciji (na primer *Dugmad stojim na stolu*).

Tabela 2. Primer rečenica iz drugog dela upitnika

Prva supletivna množina		Druga supletivna množina
Generičko značenje	Negeneričko značenje	
<i>Dugmad služi za zakopčavanje.</i>	<i>Dugmad je u plavoj kutiji.</i>	<i>Troje dugmića je zelene boje.</i>
<i>Dugmad služe za zakopčavanje.</i>	<i>Dugmad su u plavoj kutiji.</i>	<i>Troje dugmića su zelene boje.</i>
<i>Sva dugmad služi za zakopčavanje.</i>	<i>Sva dugmad je u plavoj kutiji.</i>	
<i>Sva dugmad služe za zakopčavanje.</i>	<i>Sva dugmad su u plavoj kutiji.</i>	

Adekvatnost rečenica ispitanici su procenjivali skalom od 1 do 7 (1 – potpuno neadekvatno; 7 – potpuno adekvatno). Pod adekvatnošću, to jest prirodnošću konstrukcije podrazumevano je ono što je u skladu sa ispitaničkim jezičkim osećajem. U istraživanju je učestvovalo 58 ispitanika koji su bili studenti i srednjoškolci. Upitnik su popunjavali govornici sa područja Beograda, Vojvodine, dela Šumadije i zapadne Srbije. Prikupljeni podaci analizirani su u statističkom programu SPSS.

Analiza

Upotreba semantičke i gramatičke kongruencije

Prva supletivna množina

Prilikom analize najpre je određena zastupljenost kongruencija. Dobijeno je 2784 odgovora na rečenice sa imenicom u obliku prve supletivne množine (od toga, dva odgovora nisu uzeta u analizu, jer glagol nije upotrebljen u sadašnjem vremenu). Ispitanici su se u većoj meri odlučivali za upotrebu semantičke kongruencije (1976 odgovora, to jest 71%) nego za upotrebu gramatičke kongruencije (806 odgovora, to jest 29%).

Zatim je ispitivano postoji li razlika među grupama imenica kada se radi o izboru kongruencije u rečenicama sa prvom supletivnom množinom. Dvofaktorska analiza varijanse za uparene uzorke nije pokazala postojanje ni glavnog efekta deminutivnosti imenice, kao ni glavnog efekta animatnosti imenice (da li se imenica odnosi na živo biće ili na neživu stvar) na odabir kongruencije. Takođe, ni interakcija ova dva faktora nije dosegla statističku značajnost. Rezultati su prikazani u tabeli P1 u prilogu rada.

Ispitanici su se odlučivali za određenu kongruenciju bez obzira na to da li imenica u rečenici pripada grupi živo ili neživo, i da li je deminutiv ili nije. Budući da nije dobijena statistički značajna razlika između imenica koje pripadaju kategoriji živo ili neživo, kao ni između imenica koje su deminutivi i onih koje nisu, sve imenice su u daljoj analizi posmatrane kao jedinstvena grupa.

Kod rečenica sa imenicom u obliku prve supletivne množine, ispitivan je uticaj generičnosti konstrukcije (da li je imenica upotrebljena kao množinski oblik osnovne imenice ili upućuje na opšti pojam, to jest celokupnu vrstu), kao i prisustva determinatora na odabir kongruencije, uz pomoć dvofaktorske analize varijanse za uparene uzorke. Analizom je dobijen glavni efekat determinatora i na odabir semantičke ($F(1, 114) = 18.9, p = 0.00$), i na odabir gramatičke kongruencije ($F(1, 114) = 19.5, p = 0.00$). Nije dobijen glavni efekat generičnosti konstrukcije na odabir kongruencije. Takođe, ni interakcija ova dva faktora nije dosegla statističku značajnost. Rezultati su prikazani u tabeli P2 u prilogu.

Kod ispitanika koji su češće koristili gramatičku kongruenciju, ukoliko je na početku rečenice stajao determinator, oni su češće birali semantičku kongruenciju ($M = 4.0, SD = 1.8$), nego u slučajevima kada na početku rečenice nije stajao determinator ($M = 2.9, SD = 1.8$). Takođe, prisustvo determinatora na početku rečenice pospešivalo je upotrebu semantičke kongruencije i kod ispitanika koji su se češće odlučivali za upotrebu semantičke kongruencije ($M = 5.1, SD = 1.5$), u odnosu na rečenice bez determinatora ($M = 4.0, SD = 1.8$). Može se pretpostaviti da prisustvo determinatora pospešuje upotrebu semantičke kongruencije jer dodatno upućuje na to da se imenica odnosi na grupu bića ili stvari.

Druga supletivna množina

U slučaju druge supletivne množine, dobijeno je ukupno 696 odgovora. Ispitanici su se u većoj meri odlučivali za upotrebu semantičke kongruencije (433 odgovora, to jest 63%), nego za upotrebu gramatičke kongruencije (263 odgovora, to jest 37%).

U rečenicama sa drugom supletivnom množinom, dvofaktorskom analizom varijanse za uparene uzorke nije dobijen glavni efekat deminutivnosti, kao ni glavni efekat animatnosti imenice na odabir kongruencije. Takođe, ni interakcija ova dva faktora nije dosegla statističku značajnost. Rezultati su prikazani u tabeli P3 u prilogu ovog rada.

Ispitanici su se odlučivali za određenu kongruenciju bez obzira na to da li imenica u rečenici pripada grupi živo ili neživo, kao i na to da li je deminutiv ili nije.

Procena semantičke i gramatičke kongruencije

U drugom delu upitnika ispitanici su na skali procene procenjivali prijemčivost rečenice, tj. prirodnost rečenične konstrukcije. Najpre su izračunate prosečne ocene za kontrolne rečenice, kako bi se utvrdilo da li se odgovori svih ispitanika mogu uzeti u obzir prilikom analize. Kod rečenica sa imenicom u osnovnom obliku, kriterijum je bio da ispitanik nije dao prosečnu ocenu manju od 6.5, dok je kod rečenica sa namernom greškom u kongruenciji proveravano da prosečna ocena ispitanika nije veća od 1. Utvrđeno je da odgovori svih ispitanika zadovoljavaju ove kriterijume, te su dalje analize vršene na odgovorima svih 58 ispitanika.

Prva supletivna množina

U rečenicama sa prvom supletivnom množinom, dvofaktorskom analizom varijanse za uparene uzorke nije dobijen glavni efekat deminutivnosti imenice, kao ni glavni efekat animatnosti na procenu kongruencije. Takođe, ni interakcija ova dva faktora nije dosegla statističku značajnost. Rezultati su prikazani u tabeli P4 u prilogu.

Ispitanici su približno podjednako procenjivali određenu kongruenciju bez obzira na to da li imenica u rečenici pripada grupi živo ili neživo, kao i na to da li je deminutiv ili nije. Budući da nije dobijena statistički značajna razlika u proceni kongruencije kada se u obzir uzmu deminutivnost i animatnost imenice, sve imenice su u daljoj analizi posmatrane kao jedinstvena grupa.

T-testom za uparene uzorke dobijena je statistički značajna razlika između procena prijemčivosti rečenice u zavisnosti od toga da li je upotrebljena gramatička ili semantička kongruencija kod rečenica sa imenicom u obliku prve supletivne množine ($t(114) = 5.032, p = 0.00$). Veću prosečnu ocenu imaju rečenice u kojima je upotrebljena semantička kongruencija ($M = 5.14, SD = 1.45$), od onih u kojima je upotrebljena gramatička kongruencija ($M = 4.0, SD = 1.7$).

Kod rečenica sa imenicom u obliku prve supletivne množine, dvofaktorskom analizom varijanse za uparene uzorke ispitanici su uticali na

neričnosti konstrukcije i prisustva determinatora na procenu dvaju kongruencija. Analizom nije dobijen ni glavni efekat generičnosti konstrukcije, kao ni prisustva determinatora na procenu kongruencije. Takođe, ni interakcija ova dva faktora nije dosegla statističku značajnost. Rezultati su prikazani u tabeli P5 u prilogu.

Ispitanici su približno podjednako procenjivali određenu kongruenciju bez obzira na to da li je rečenica generična ili negenerična, kao i na to da li je na početku rečenice prisutan determinator ili nije.

Druga supletivna množina

U rečenicama sa drugom supletivnom množinom, dvofaktorskom analizom varijanse za uparene uzorke nije dobijen ni glavni efekat deminutivnosti, kao ni glavni efekat animatnosti imenice na procenu dvaju kongruencija. Takođe, ni interakcija ova dva faktora nije dosegla statističku značajnost. Rezultati su prikazani u tabeli P6 u prilogu.

Ispitanici su približno podjednako procenjivali određenu kongruenciju bez obzira na to da li imenica u rečenici pripada grupi živo ili neživo, kao i na to da li je deminutiv ili nije. Budući da nije dobijena statistički značajna razlika u proceni dvaju kongruencija između različitih grupa imenica, sve imenice su u daljoj analizi posmatrane kao jedinstvena grupa.

Kod rečenica sa imenicom u obliku druge supletivne množine ne postoji statistički značajna razlika između procena gramatičke i semantičke kongruencije. Ispitanici su približno podjednako procenjivali rečenice sa semantičkom ($M = 4.5$, $SD = 1.7$) i rečenice sa gramatičkom kongruencijom ($M = 4.9$, $SD = 1.5$).

Korelacija između upotrebe kongruencije i procene prijemčivosti

Spirmanovom bivarijantnom korelacionom analizom potvrđena je povezanost upotrebe kongruencije u prvom i prosečne procene prijemčivosti kongruencije u drugom delu upitnika kod rečenica sa imenicom u obliku prve supletivne množine. Ispitanici koji su se češće odlučivali za upotrebu gramatičke kongruencije u prvom delu upitnika, davali su veću prosečnu ocenu rečenicama u kojima je upotrebljena gramatička kongruencija ($r(114) = 0.757$, $p = 0.00$), dok su ispitanici koji su se češće odlučivali za upotrebu semantičke kongruencije veću prosečnu ocenu davali rečenicama u kojima je upotrebljena semantička kongruencija ($r(114) = 0.531$, $p = 0.00$).

U slučaju druge supletivne množine nije dobijena statistički značajna povezanost između upotrebe gramatičke kongruencije i prosečne ocene gramatičke kongruencije, kao ni statistički značajna povezanost između upotrebe semantičke kongruencije i prosečne ocene semantičke kongruencije u drugom delu upitnika. Nepostojanje povezanosti u ovom slučaju može se objasniti time što ispitanicima, kada vide već povezanu konstrukciju, ona deluje intuitivno prihvatljivo, iako je se sami nisu setili dok su popunjavali prvi deo upitnika.

Zaključak

U ovom radu pokazano je da govornici srpskog jezika supletivne množine imenica druge Stevanovićeve vrste (imenice na *-ad* i imenice na *-ići* u partitivnoj sintagmi) češće kongruiraju po semantičkoj nego po gramatičkoj kongruenciji. Takođe, dobijeni rezultati idu u prilog pretpostavci da prisustvo determinatora (u obliku pridevske zamenice *sva*) doprinosi češćoj upotrebi semantičke kongruencije kod rečenica sa imenicom u obliku prve supletivne množine (imenice na *-ad*). Može se pretpostaviti da prisustvo determinatora pospešuje upotrebu semantičke kongruencije jer dodatno upućuje da se imenica odnosi na grupu bića ili stvari.

Rečenice sa imenicom u obliku prve supletivne množine ocenjene su većom ocenom ukoliko je glagol u množini, to jest ukoliko je upotrebljena semantička kongruencija. Rečenice sa imenicom u obliku druge supletivne množine ocenjene su približno istom prosečnom ocenom, bez obzira na kongruenciju koja je upotrebljena. Nije dobijena statistički značajna razlika u odabiru kongruencije i proceni prijemčivosti kada se u obzir uzmu deminutivnost imenice i pripadnost imenice grupi *živo* ili *neživo*.

Izabrani oblik kongruencije korelira sa procenom prihvatljivosti kod rečenica sa imenicom u obliku prve supletivne množine, ali ne i kod rečenica sa imenicom u obliku druge supletivne množine. Nepostojanje povezanosti u ovom slučaju može se objasniti time što ispitanicima, kada vide već povezanu konstrukciju, ona deluje intuitivno prihvatljivo, iako je se sami nisu setili dok su popunjavali prvi deo upitnika.

Literatura

- Košprdić M. 2007. Načini građenja množine imenica druge deklinacije koje se proširuju infiksom *-t*. *Petničke sveske*, 59: 415.
- Kristal D. 1988. *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*. Beograd: Nolit
- Milosavljević S. 2012. Brojna partitivna konstrukcija u srpskom jeziku uz glagole koji kao rekciju zahtevaju bespredložki dativ na primeru broja *pet*. *Petničke sveske*, 64: 451.
- Piper P. 2005. *Sintaksa savremenog srpskog jezika. Prosta rečenica*. Novi Sad: Srpska
- Stanojčić Ž., Popović Lj. 2008. *Gramatika srpskog jezika za gimnazije i srednje škole*. Beograd: Zavod za udžbenike
- Stevanović M. 1986. *Savremeni srpskohrvatski jezik II*. Beograd: Naučna knjiga

Semantical and Grammatical Congruence with Suppletive Plural Forms of Nouns of Stevanović's Second Group

In this research the question of semantical and grammatical congruence has been discussed. Nouns of Stevanović's second group are specific because they can form more than one plural form. Nouns from this group which refer to inanimate things and objects can have both systemic and suppletive plural forms, while nouns from this group which refer to living beings only have suppletive plural forms. One type of suppletive plural are collective nouns of Stevanović's fourth group that end with suffix *-ad*. The verb after these nouns can be both used in singular and plural form. Second type of suppletive plural are nouns of Stevanović's first group that end with suffix *-ići*. When used in partitive phrase, the verb after these nouns can also be used in singular and plural form. This research investigated which type of congruence, either grammatical (grammatical number: when verb is in singular form) or semantic (real, natural number: when verb is in plural form) is used more frequently. The influence of determiner (adjective pronoun *sva*) and structure of the sentence (whether noun in the sentence refers to precise number of objects, or it has a general, universal meaning) is also investigated. Fifty-eight informants participated in this research. The research consists of two parts: in the first part the informants were supposed to fill in the gap with either singular or plural form of verb in the bracket, in present tense, and in the second part they were supposed to estimate the grammatical acceptability of the presented sentences. Results have shown that semantic congruence (verb in plural) is more frequently used than grammatical congruence (verb in singular). Structure of the sentence has no influence, while the presence of determiner influences more frequent use of semantic congruence. None of these two factors influences evaluation of grammatical acceptability of sentence. Sentences with nouns that end with suffix *-ad* have a higher average score when the verb is in plural, while in the sentences with nouns that end with suffix *-ići* there is no significant difference between average scores when verb is in singular or plural form. With nouns that end with suffix *-ad* there is a correlation between the use of a certain congruence in the first part of the research and evaluation in the second part. However, with nouns that end with suffix *-ići* no such correlation has been found.

Prilog

Tabela P1. Uticaj deminutivnosti i animatnosti na odabir kongruencije u rečenicama sa 1. supletivnom množinom

Gramatička kongruencija		Semantička kongruencija	
deminutivnost	animatnost	deminutivnost	animatnost
$F(1, 114) = 1.558$ $p = 0.21$	$F(1, 114) = 0.727$ $p = 0.40$	$F(1, 114) = 1.562$ $p = 0.21$	$F(1, 114) = 0.728$ $p = 0.39$

Tabela P2. Uticaj generičnosti i prisustva determinatora na odabir kongruencije u rečenicama sa 1. supletivnom množinom

Gramatička kongruencija		Semantička kongruencija	
prisustvo determinatora	generičnost	prisustvo determinatora	generičnost
$F(1, 114) = 18.903$ $= 0.00$	$F(1, 114) = 1.847$ $p = 0.18$	$F(1, 114) = 19.512$ $p = 0.00$	$F(1, 114) = 1.449$ $p = 0.23$

Tabela P3. Uticaj deminutivnosti i animatnosti na odabir kongruencije u rečenicama sa 2. supletivnom množinom

Gramatička kongruencija		Semantička kongruencija	
deminutivnost	animatnost	deminutivnost	animatnost
$F(1, 114) = 0.371$ $p = 0.54$	$F(1, 114) = 2.581$ $p = 0.11$	$F(1, 114) = 0.371$ $p = 0.54$	$F(1, 114) = 2.581$ $p = 0.11$

Tabela P4. Uticaj deminutivnosti i animatnosti na procenu kongruencije u rečenicama sa 1. supletivnom množinom

Gramatička kongruencija		Semantička kongruencija	
deminutivnost	animatnost	deminutivnost	animatnost
$F(1, 114) = 1.546$ $p = 0.22$	$F(1, 114) = 0.260$ $p = 0.61$	$F(1, 114) = 0.93$ $p = 0.76$	$F(1, 114) = 0.480$ $p = 0.49$

Tabela P5. Uticaj generičnosti i prisustva determinatora na procenu prijemčivosti kongruencije u rečenicama sa 1. supletivnom množinom

Gramatička kongruencija		Semantička kongruencija	
prisustvo determinatora	generičnost	prisustvo determinatora	generičnost
$F(1, 114) = 0.380$ $p = 0.54$	$F(1, 114) = 0.215$ $p = 0.64$	$F(1, 114) = 0.219$ $p = 0.64$	$F(1, 114) = 0.032$ $p = 0.86$

Tabela P6. Uticaj deminutivnosti i animatnosti na procenu prijemčivosti kongruencije u rečenicama sa 2. supletivnom množinom

Gramatička kongruencija		Semantička kongruencija	
deminutivnost	animatnost	deminutivnost	animatnost
$F(1, 114) = 0.984$ $p = 0.32$	$F(1, 114) = 3.522$ $p = 0.07$	$F(1, 114) = 0.72$ $p = 0.79$	$F(1, 114) = 3.255$ $p = 0.07$

